

jaarverslag het oogziekenhuis rotterdam

2012

met hoofd en hart

2012

jaarslag het oogziekenhuis rotterdam

Voorwoord

Voor u ligt het populaire jaarverslag 2012 waarin de belangrijkste ontwikkelingen in Het Oogziekenhuis Rotterdam staan vermeld.

Het algemene thema dit jaar was 'Met Hoofd en Hart'. Het mooie van werken in de zorg is dat we binnen Het Oogziekenhuis – bewust en onbewust – altijd de balans zoeken tussen ratio (kennis) en emotie, tussen hoofd én hart. De vitale onderdelen van onze organisatie worden in dit kader benadrukt.

Bij Het Oogziekenhuis staan uitstekende medische zorg, innovatie, kwaliteit en de patiëntenfilosofie angstreductie centraal. Door de inzet van betrokken en deskundige leden van de Medische Staf en medewerkers hebben wij ook in 2012 onze patiënten superspecialistische en supergastvrije zorg kunnen bieden.

Frans Hiddema
voorzitter Raad van Bestuur

Kees Sol
lid Raad van Bestuur

Hans Lemij
voorzitter Medische Staf

Inhoud

	Denken met je Hoofd	04	3.6	Internationale Glaucoomweek (maart 2012)	23
1	Publicaties 2012	06	3.7	Eye-Care-Loop (april 2012)	24
	Beleven met je Ogen	10	3.8	Nominatie Corporate Fashion Award (april 2012)	24
			3.9	Focusgroep met Gravespatiënten (juni 2012)	24
2	Ontwikkelingen in 2012	12	3.10	Oogzorgnetwerkdag (september 2012)	24
2.1	Medische ontwikkelingen	13	3.11	Quality Week (oktober 2012)	24
2.1.1	Oculoplastische chirurgie	13	3.12	Wetenschapsdag (oktober 2012)	24
2.1.2	Cornea	13	3.13	Introductie herinneringsservice (oktober 2012)	25
2.1.3	Glaucoom	14	3.14	World Sight Day (oktober 2012)	25
2.1.4	Cataract	14	3.15	Openingsweek KinderOOGcentrum (november 2012)	25
2.2	Veiligheid	14	3.16	Vuurwerkcampagne (december 2012)	25
2.3	Scholing en training	16		Ademhalen door je Longen	26
2.4	Internationale kennisuitwisseling	16			
2.5	Het Oogzorgnetwerk	17	4	Financiën	28
2.6	OOGbussen	18	4.1	Geconsolideerde balans per 31 december 2012	29
2.7	Rotterdams Oogheelkundig Instituut (R.O.I.)	18	4.2	Geconsolideerde resultatenrekening 2012	30
2.8	Oogziekenhuis Focuskliniek	19	4.3	Saldo 2012	31
	Spreken met je Hart	20	4.4	Kerngegevens	31
3	Met het OOG op 2012	22		Voelen met je Huid	32
3.1	Beatrixziekenhuis 15e partner Het Oogzorgnetwerk (januari 2012)	23	5	De organisatie	34
3.2	50.000 ^{ste} patiënt maakt gebruik van de parkeerservice (januari 2012)	23	5.1	Managementteam	34
3.3	15 ^e Rotterdams Glaucoomsymposium (februari 2012)	23	5.2	Stafartsen per specialisme	
3.4	Positieve beoordeling door MediRisk en IGZ (februari 2012)	23	5.3	Anesthesiologen	35
3.5	Museumnacht (maart 2012)	23			

Denken met je Hoofd

Begin 2012 is het project 'Digitaliseren Centraal Medisch Archief' gestart: een eerste stap richting een papierarm ziekenhuis.

De grootste verandering voor de organisatie betrof het scannen en het digitaal beschikbaar stellen van het (papieren) patiëntendossier. Hiermee is Het Oogziekenhuis op weg naar een integraal digitaal patiëntendossier. Dit leidt ook tot een veranderende manier van werken, gericht op beschikbaarheid van informatie, overal en voor iedere zorgverlener.

De applicatie Symphony stelt artsen en overige zorgverleners in staat om beelden op elke werkplek in te zien. De beelden van de verschillende onderzoeken zijn sinds 1 september beschikbaar als onderdeel van het digitaal dossier en worden dus niet langer geprint.

Om over te gaan naar volledige digitalisatie, wordt het gescande dossier geïntegreerd in een digitaal dossier. Het Oogziekenhuis heeft gekozen voor het oogheeskundig digitale dossier van Ifa. Eind 2012 zijn de voorbereidingen voor dit project gestart.

1 Publicaties 2012

1. van den Biggelaar FJ, Cheng YY, Nuijts RM, Schouten JS, Wijdh RJ, Pels E, van Cleynenbreugel H, Eggink CA, Rijnveld WJ, Dirksen CD. Economic evaluation of endothelial keratoplasty techniques and penetrating keratoplasty in the Netherlands. *Am J Ophthalmol.* 2012; 154(2): 272-281.
2. van den Bosch T, van Beek J, Vaarwater J, Verdijk RM, Naus NC, Paridaens D, De Klein A, Kilic E. Higher percentage of FISH-determined monosomy 3 and 8q gain in uveal melanoma cells relate to poor prognosis and shorter disease free interval. *Invest Ophthalmol Vis Sci.* 2012; 53(6): 2668-2674.
3. van den Bosch T. Genetic prognostic factors and follow-up in uveal melanoma. Rotterdam, 2012; Thesis.
4. Braaf B, Vermeer KA, Vienola KV, Boer JF. Angiography of the retina and the choroid with phase-resolved OCT using interval-optimized backstitched B-scans. *Opt Express* 2012; 20: 20516-20534.
5. van Bree MC, van der Meulen IJ, Franssen L, Coppens JE, Zijlmans BL, van den Berg TJ. In-vitro recording of forward light-scatter by human lens capsules and different types of posterior capsule opacification. *Exp Eye Res.* 2012; 96(1): 138-146.
6. Burr JM, Botello-Pinzon P, Takwoingi Y, Hernández R, Vazquez-Montes M, Elders A, Asaoka R, Banister K, van der Schoot J, Fraser C, King A, Lemij H, Sanders R, Vernon S, Tuulonen A, Kotecha A, Glasziou P, Garway-Heath D, Crabb D, Vale L, Azuara-Blanco A, Perera R, Ryan M, Deeks J, Cook J. Surveillance for ocular hypertension: an evidence synthesis and economic evaluation. *Health Technol Assess.* 2012; 16(29): 1-271
7. Cursiefen C, Colin J, Dana R, Diaz-Llopis M, Faraj LA, Garcia-Delpech S, Geerling G, Price FW, Remeijer L, Rouse BT, Seitz B, Udaondo P, Meller D, Dua H. Consensus statement on indications for anti-angiogenic therapy in the management of corneal diseases associated with neovascularisation: outcome of an expert roundtable. *Br J Ophthalmol.* 2012; 96(1): 3-9.
8. Dieleman M, de Waard P. Reply. *J Cataract Refract Surg.* 2012; 38(1): 187.
9. Dieleman M, Wubbels RJ, de Waard PWT. Miotics after modern cataract surgery are history. *J Ocul Pharmacol Ther.* 2012; 28(2): 98-101.
10. Dieleman M, Bettink-Remeijer MW, Jansen J, Hoppenreijns VP, van der Pol R, Baarsma S, van Dijk K, de Waard-van der Spek FB, van Wijk RG, Zijlmans BL. High incidence of adverse reactions to locoregional anaesthesia containing hyaluronidase after uneventful ophthalmic surgery. *Acta Ophthalmol.* 2012; 90(3): e245-e246.
11. Estrada-Cuzcano A, Koenekoop RK, Senechal A, De Baere EB, de Ravel T, Banfi S, Kohl S, Ayuso C, Sharon D, Hoyng CB, Hamel CP, Leroy BP, Ziviello C, Lopez I, Bazinet A, Wissinger B, Slioraityte I, Avila-Fernandez A, Littink KW, Vingolo EM, Signorini S, Banin E, Mizrahi-Meissonnier L, Zrenner E, Kellner U, Collin RW, den Hollander AI, Cremers FP, Klevering BJ. BBS1 Mutations in a Wide Spectrum of Phenotypes Ranging From Nonsyndromic Retinitis Pigmentosa to Bardet-Biedl Syndrome. *Arch Ophthalmol.* 2012; 130(11): 1425-1432.
12. Fung AT, Nicolò M, Yzer S, Traverso CE, Yannuzzi LA. Eales disease associated with serpiginous choroiditis. *Arch Ophthalmol.* 2012; 130(11): 1484-1486.
13. Ganteris-Gerritsen E, Ugahary LC, Jansen J, Mulder PG, Cohen AF, van Meurs JC. Six months treatment with ibopamine in patients with hypotony after vitreoretinal surgery for retinal detachment, uveitis or penetrating trauma. *Retina.* 2012; 32(4): 742-747.
14. Gasten A, Ramdas W, Broer L, van Koolwijk L, Ikram M, de Jong P, Aulchenko Y, Wolfs R, Hofman A, Rivadeneira F, Uitterlinden A, Oostra B, Lemij H, Klaver C, Jansonius N, Vingerling J, van Duijn C. A genetic epidemiologic study of candidate genes involved in the optic nerve head morphology. *Invest Ophthalmol Vis Sci.* 2012; 53(3): 1485-1491.
15. Hillenaar T, van Cleynenbreugel H, Remeijer L. How Normal Is the Transparent Cornea? Effects of Aging on Corneal Morphology. *Ophthalmology.* 2012; 119(2): 241-248.
16. Hillenaar T, van Cleynenbreugel H, Verjans GMGM, Wubbels RJ, Remeijer L. Monitoring the inflammatory process in herpetic stromal keratitis: the role of in vivo confocal microscopy. *Ophthalmology.* 2012; 119(6): 1102-1110.
17. Hillenaar T. In vivo confocal microscopy: expanding horizons in corneal imaging. Rotterdam, 2012; Thesis.
18. Hoevenaars NED, Gans D, Missotten T, van Rooij J, Lesaffre E, van Meurs JC. Suspected Bacterial Endophthalmitis following Intravitreal Anti-VEGF Injection: Case Series and Literature Review. *Ophthalmologica.* 2012; 228(3): 143-147.
19. van Koolwijk LM, Ramdas WD, Ikram MK, Jansonius NM, Pasutto F, et al. Common Genetic Determinants of Intraocular Pressure and Primary Open-Angle Glaucoma. *PLoS Genet.* 2012; 8(5): e1002611.
20. de Korne DF, van Wijngaarden JDH, Sol JCA, Betz R, Thomas RC, Schein OD, Klazinga NS. Hospital Benchmarking: Are U.S. Eye Hospitals Ready? *Health Care Manage Rev.* 2012; 37(2): 187-198.
21. de Korne DF, van Wijngaarden JD, van Rooij J, Wauben LS, Hiddema UF, Klazinga NS. Safety by design: effects of operating room floor marking on the position of surgical devices to promote clean air flow compliance and minimise infection risks. *BMJ Qual Saf.* 2012; 21(9): 746-752.
22. de Korne DF, van Wijngaarden JDH, Hiddema UF, Klazinga NS. Veiliger zorg door vliegveldmarkering in operatiekamer. *Kwaliteit en zorg.* 2012; 4: 26-29.
23. Littink KW, den Hollander AI, Cremers FP, Collin RW. The power of homozygosity mapping: discovery of new genetic defects in patients with retinal dystrophy. *Adv Exp Med Biol.* 2012; 723: 345-351.
24. Littink KW, van Genderen MM, van Schooneveld MJ, Visser L, Riemsdag FCC, Keunen JEE, Bakker B, Zonneveld MN, den Hollander AI, Cremers FPM, van den Born LI. A Homozygous Frameshift Mutation in LRAT Causes Retinitis Punctata Albescens. *Ophthalmology.* 2012; 119(9): 1899-1906.

25. Liu Q, Collin RW, Cremers FP, den Hollander AI, van den Born LI, Pierce EA. Expression of Wild-Type Rp1 Protein in Rp1 Knock-in Mice Rescues the Retinal Degeneration Phenotype. *PLoS One*. 2012; 7(8): e43251.
26. Maaijwee K, Nowak PJ, van den Bosch WA, Paridaens D. Fractionated stereotactic radiotherapy for cavernous haemangioma of the orbital apex. *Acta Ophthalmol*. 2012; 90(8): e655-e657.
27. Muller K, Naus N, Nowak PJ, Schmitz PI, de Pan C, van Santen CA, Marijnissen JP, Paridaens DA, Levendag PC, Luyten GP. Fractionated stereotactic radiotherapy for uveal melanoma, late clinical results. *Radiother Oncol*. 2012; 102(2): 219-224.
28. Neveling K, Collin RW, Gilissen C, van Huet RA, Visser L, Kwint MP, Gijzen SJ, Zonneveld MN, Wieskamp N, de Ligt J, Siemiatkowska AM, Hoefsloot LH, Buckley MF, Kellner U, Branham KE, Hollander AI, Hoischen A, Hoyng C, Klevering BJ, van den Born LI, Veltman JA, Cremers FP, Scheffer H. Next Generation Genetic Testing for Retinitis Pigmentosa. *Hum Mutat*. 2012; 33(6): 963-972.
29. Reyniers R, Boekhoorn S, Veckeneer M, van Meurs J. A case-control study of beneficial and adverse effects of 2-octyl cyanoacrylate tissue adhesive for episcleral explants in retinal detachment surgery. *Graefes Arch Clin Exp Ophthalmol*. 2012; 250(2): 311-312.
30. van der Schoot J, Vermeer KA, de Boer JF, Lemij HG. The Effect of Glaucoma on the Optical Attenuation Coefficient of the Retinal Nerve Fiber Layer in Spectral Domain Optical Coherence Tomography Images. *Invest Ophthalmol Vis Sci*. 2012; 53(4): 2424-2430.
31. Sheehy CK, Yang Q, Arathorn DW, Tiruveedhula P, de Boer JF, Roorda A. High-speed, image-based eye tracking with a scanning laser ophthalmoscope. *Biomed Opt Express*. 2012; 3(10): 2611-2622.
32. Smits SL, Manandhar A, van Loenen FB, van Leeuwen M, Baarsma GS, Dorrestijn N, Osterhaus AD, Margolis TP, Verjans GM. High Prevalence of Anelloviruses in Vitreous Fluid of Children With Seasonal Hyperacute Panuveitis. *J Infect Dis*. 2012; 205(12): 1877-1884.
33. van Sorge AJ, Devogelaere T, Sotodeh M, Wubbels R, Paridaens D. Exposure keratopathy following silicone frontalis suspension in adult neuro- and myogenic ptosis. *Acta Ophthalmol*. 2012; 90(2): 188-192.
34. van Steensel L, Paridaens D, van Meurs M, van Hagen PM, van den Bosch WA, Kuijpers RW, Drexhage HA, Hooijkaas H, Dik WA. Orbit-Infiltrating Mast Cells, Monocytes, and Macrophages Produce PDGF Isoforms that Orchestrate Orbital Fibroblast Activation in Graves' Ophthalmopathy. *J Clin Endocrinol Metab*. 2012; 97(3): e400-e408.
35. van Steensel L. Graves' ophthalmopathy: a comprehensive role for platelet-derived growth factors. Rotterdam, 2012; Thesis.
36. van Steensel L, Hooijkaas H, Paridaens D, van den Bosch WA, Kuijpers RWAM, Drexhage HA, van Hagen PM, Dik WA. PDGF enhances orbital fibroblast responses to TSHR stimulating auto-antibodies in Graves' ophthalmology patients. *J Clin Endocrinol Metab*. 2012; 97(6): E944-953.

37. Thiadens AA, Phan TM, Zekveld-Vroon RC, Leroy BP, van den Born LI, Hoyng CB, Klaver CC; Writing Committee for the Cone Disorders Study Group Consortium: Roosing S, Pott JW, Schooneveld MJ, Moll-Ramirez NV, Genderen MM, Boon CJ, Hollander AI, Bergen AA, Baere ED, Cremers FP, Lotery AJ. Clinical Course, Genetic Etiology, and Visual Outcome in Cone and Cone-Rod Dystrophy. *Ophthalmology*. 2012; 119(4): 819-826.
38. Thiadens AA, Slingerland NW, Florijn RJ, Visser GH, Riemsdag FC, Klaver CC. Cone-rod dystrophy can be a manifestation of Danon disease. *Graefes Arch Clin Exp Ophthalmol*. 2012; 250(5): 1857-1858.
39. Tukker AA, Knulst AJ, Maaijwee KJ, Schutte S, van Zeeburg EJ, van Meurs JC, Dankelman J. Single-sided and small-scaled grasping of delicate tissues: Effectiveness of indirect heat-induced attachment and detachment. *Minim Invasive Ther Allied Technol*. 2012; 21(6): 388-395.
40. Vaarwater J, van den Bosch T, Mensink HW, van Kempen C, Verdijk RM, Naus NC, Paridaens D, Brüggewirth HT, Kiliç E, de Klein A. Multiplex ligation-dependent probe amplification equals fluorescence in-situ hybridization for the identification of patients at risk for metastatic disease in uveal melanoma. *Melanoma Res*. 2012; 22(1): 30-37.
41. Veckeneer M, Derycke L, Lindstedt EW, van Meurs J, Cornelissen M, Bracke M, Van Aken E. Persistent subretinal fluid after surgery for rhegmatogenous retinal detachment: hypothesis and review. *Graefes Arch Clin Exp Ophthalmol*. 2012; 250(6): 795-802.
42. van Velzen M, van Loenen FB, Meesters RJ, de Graaf M, Remeijer L, Luider TM, Osterhaus AD, Verjans GM. Latent Acyclovir-Resistant Herpes Simplex Virus Type 1 in Trigeminal Ganglia of Immunocompetent Individuals. *J Infect Dis*. 2012; 205(10): 1539-1543.
43. Vermeer KA, van der Schoot J, Lemij HG, de Boer JF. RPE-normalized RNFL attenuation coefficient maps derived from volumetric OCT imaging for glaucoma assessment. *Invest Ophthalmol Vis Sci*. 2012; 53(10): 6102-6108.
44. Vienola KV, Braaf B, Sheehy CK, Yang Q, Tiruveedhula P, Arathorn DW, de Boer JF, Roorda A. Real-time eye motion compensation for OCT imaging with tracking SLO. *Biomed Opt Express*. 2012; 3(11): 2950-2963.
45. Yzer S, den Hollander AI, Lopez I, Pott JW, de Faber JT, Cremers FP, Koenekoop RK, van den Born LI. Ocular and extra-ocular features of patients with Leber congenital amaurosis and mutations in CEP290. *Mol Vis*. 2012; 18: 412-25.
46. Yzer S, Fung AT, Barbazetto I, Yannuzzi LA, Freund KB. Central serous chorioretinopathy in myopic patients. *Arch Ophthalmol*. 2012; 130(10): 1339-1340.
47. Yzer S, Bailey Freund K, Engelbert M. Imaging in the diagnosis and management of acute macular neuroretinopathy. *Int Ophthalmol Clin*. 2012; 52(4): 269-273.
48. van Zeeburg EJT, Maaijwee KJM, Missotten TOAR, Heimann H, van Meurs JC. A free retinal pigment epithelium-choroid graft in patients with exudative age-related macular degeneration: Results up to 7 Years. *Am J Ophthalmol*. 2012; 153(1): 120-127.

Beleven met je Ogen

Jaarlijks komen ruim 20.000 kinderen naar Het Oogziekenhuis. Als een kind bang is en huilt, kan de oogarts de ogen niet onderzoeken. Voor kinderen van 3 tot en met 11 jaar is daarom de app 'Naar Het Oogziekenhuis' ontwikkeld. Met behulp van spelletjes en opdrachten kunnen kinderen thuis al kennismaken met de onderzoeken die de orthoptisten en oogartsen verrichten. De vrolijke en lichte illustratiestijl is gecombineerd met elementen die in werkelijkheid ook voorkomen in het ziekenhuis.

Binnen een duidelijke verhaallijn wordt op verschillende momenten de hulp van het kind ingeroepen. Zo wordt een kind gevraagd om in huis alle spulletjes te verzamelen die hij of zij moet meenemen naar Het Oogziekenhuis en kan een kind een oogtest doen door met het juiste glaasje een beeld scherp te stellen. Een kind ziet spelenderwijs exact wat hem of haar te wachten staat en is daardoor minder angstig voor het daadwerkelijke bezoek.

De Engelse versie is tijdens de jaarvergadering van de World Association of Eye Hospitals (WAEH) in Bangkok gelanceerd door de Nederlandse ambassade.

2 Ontwikkelingen in 2012

Het Oogziekenhuis levert tweedelijns/reguliere oogheelkundige zorg voor met name regio Rijnmond. Voor derdelijns/topklinische zorg worden patiënten uit het hele land verwezen door oogartsen uit algemene ziekenhuizen en academische centra.

Het Oogziekenhuis is een Center of Excellence, niet alleen op medisch gebied, maar ook op het gebied van organisatorische ontwikkelingen, kwaliteit en veiligheid. De patiëntenfilosofie is gebaseerd op het reduceren van angst.

In 2012 vonden er 65.437 eerste polikliniekbezoeken plaats. Dit is een lichte afname ten opzichte van 2011 (67.603). Ook het totaal aantal polikliniek bezoeken is licht gedaald, van 156.100 in 2011 naar 154.486 in 2012. Het aantal opnamen en dagverpleging zijn gestegen, van 22.606 in 2011 naar 23.876 in 2012. Het aantal behandelingen van patiënten met maculadegeneratie is toegenomen naar 10.730, ten opzichte van 9.045 in 2011.

2.1 Medische ontwikkelingen

Al meer dan twintig jaar is de innovatiestrategie geënt op het leren van andere industrieën, zoals KLM, Schiphol, Albert Heijn, Toyota en het leren van de peers; de beste oogziekenhuizen in de wereld. Terwijl vroeger Het Oogziekenhuis leerde van andere sectoren, leren andere sectoren nu van Het Oogziekenhuis.

2.1.1 Oculoplastische chirurgie

Het subspecialisme Oculoplastische chirurgie houdt zich bezig met de chirurgie van afwijkingen van de oogleden, de traanwegen en de oogkas.

Het subspecialisme is zowel nationaal als internationaal actief en krijgt verwijzingen uit geheel Nederland, maar ook uit het buitenland. In 2012 werden lezingen verzorgd op congressen in Estland, Zwitserland en de Verenigde Arabische Emiraten. Dr. A.D.A. Paridaens is benoemd tot 'invited professor' aan de universiteit van Geneve, waar hij sinds 2011 parttime werkt. Dr. W.A. van den Bosch werd medio 2012 wetenschappelijk directeur van het Rotterdams Oogheelkundig Instituut (R.O.I.). In 2012 is het aantal fellows uitgebreid van twee tot vier per jaar, twee artsen promoveerden in 2012. Er verschenen zeven publicaties en tevens werd een DVD uitgebracht over ooglidreconstructie. Met diverse afdelingen van het Erasmus MC zijn de banden verstevigd met het uiteindelijke doel Het Orbitacentrum Rotterdam op te richten.

In 2012 zijn door wetgeving en door de strikte interpretatie daarvan door de zorgverzekeraars, de regels voor vergoeding van correctie van huidteveel in de oogleden en van hangende oogleden verder aangescherpt. Steeds minder patiënten krijgen oculoplastische zorg vergoed. Dit levert bij patiënten veel discussie en onbegrip op.

2.1.2 Cornea (Hoornvlies)

Door een landelijk tekort aan cornea-artsen is het aantal verwezen patiënten enorm gestegen. Deze stijging betreft de reguliere tertiaire verwijzingen alsook de spoedeisende verwijzingen.

Het aantal transplantaties is ook gestegen. Er heeft een verschuiving in transplantatietechnieken plaatsgevonden. Een belangrijke ontwikkeling hierbij is dat de dikte van de geïmplanteerde lamel flink is afgenomen, waardoor het gezichtsherstel na de operatie sneller plaatsvindt. Tevens is het aantal behandelingen voor keratoconus met UV cross linking gestegen, een trend die zich voortzet.

De cornea-artsen spelen al jaren een belangrijke rol in de ontwikkeling van een nationale database voor follow-up van corneatransplantaties, waarbij ook complicaties worden geregistreerd. Er is een nauwe samenwerking met de Nederlandse Transplantatiestichting. De cornea-artsen lopen landelijk voorop bij het aanleveren van follow-upgegevens van de in Het Oogziekenhuis getransplanteerde cornea's.

De cornea-artsen participeren actief in wetenschappelijke projecten in samenwerking met het R.O.I.. Een groot onderzoek met een nieuwe wijze van toediening van druppelverdoving is bijna gereed voor publicatie. Tevens loopt een langdurige follow-up van corneatransplantaties bij een vochtophoping in het hoornvlies, waarbij parameters gemeten worden die de gangbare follow-up overstijgen. Er loopt een klinische studie naar de vroegtijdige ontdekking van keratoconus met behulp van nieuwe topografieapparatuur.

In 2012 is onder supervisie van een van de cornea-artsen een proefschrift afgerond over confocale microscopie van de cornea. Het Oogziekenhuis is in Nederland de referentiekliniek voor deze techniek.

2.1.3 Glaucoom

Het subspecialisme Glaucoom heeft in samenwerking met de TU Delft onderzoek gedaan naar de rijvaardigheid van glaucoompatiënten. Er wordt onderzocht of trainingen het kijkgedrag van deze patiënten kunnen optimaliseren.

Bij het R.O.I. zijn belangwekkende ontdekkingen gedaan met de beeldvormende techniek Optical Coherence Tomography (OCT); bij glaucoom blijkt de zenuwvezellaag van het netvlies niet alleen dunner te worden maar ook transparanter, hetgeen de beeldvorming bemoeilijkt. Er is bij het R.O.I. een techniek ontwikkeld om de beeldvorming aanzienlijk te verbeteren, wat veelbelovend is voor de detectie en follow-up van glaucoom.

In Het Oogziekenhuis stijgt het aantal verwijzingen voor glaucoom jaarlijks en daarmee het aantal glaucoomoperaties.

Het Oogziekenhuis heeft geparticipeerd in twee multicentre clinical trials naar innovatieve chirurgische technieken; de implantatie van een oogdrukverlagende microstent en de implantatie van een collageensponsje bij de zogeheten trabeculectomie operatie. Door dit sponsje is het gebruik van de giftige stof Mitomycine-C niet meer noodzakelijk. De resultaten van beide operatieve technieken zijn veelbelovend.

2.1.4 Cataract

Afgelopen jaar is bij het subspecialisme Cataract een Surgical Counselor Cataract (SCC) geïntroduceerd die alle cataractpatiënten informeert over de mogelijkheden die er voor hen zijn voor multifocale en cilinder-corrigerende kunstlenzen. De optometristen die werken als SCC beoordelen ook de medische geschiktheid van patiënten voor een dergelijke kunstlens, onder supervisie van de oogartsen van het Cataractcentrum. Hiernaast worden ook tv-schermen in de wachtruimte en folders ingezet om patiënten te informeren.

In 2012 is een nieuwe promovendus begonnen die voor de cataractgroep onderzoek doet naar de mogelijkheid om bepaalde instrumenten te gebruiken voor de indicatiestelling voor cataract-chirurgie. Daarnaast wordt de onderzoekslijn naar het gebruik van strooilichtmetingen in de kliniek voortgezet. Tevens wordt er onderzoek gedaan naar cystoïd macula oedeem na cataract-operaties en het verbeteren van lensformules. De CatQuest, een vragenlijst die in Zweden is ontwikkeld om de visuele functie van een patiënt voor en na een cataractoperatie te vergelijken, is in samenwerking met het R.O.I. en het Erasmus MC in het Nederlands vertaald. Komend jaar wordt deze vragenlijst gevalideerd in Het Oogziekenhuis en drie andere klinieken in Nederland.

2.2 Veiligheid

Excellente oogzorg is veilige zorg. De afgelopen jaren heeft Het Oogziekenhuis vooral veel geleerd van de aanpak in de luchtvaart. De insteek is een veilige cultuur in het hele ziekenhuis. De patiënt is wel zelf verantwoordelijk voor zijn eigen veiligheid. Dit is alleen mogelijk als de patiënt niet zenuwachtig is (angstreductie).

De medewerkers en artsen leveren een belangrijke bijdrage aan veiliger werken door middel van Veiligheidsrondes en het Veilig Incident Melden. Er bestaat ten aanzien van deze instrumenten een zeer positieve houding, mede dankzij de 'blame free' bedrijfscultuur van het ziekenhuis. Er wordt niet ingestoken op het 'wie' maar op het 'wat' van veiligheids- en verbetervraagstukken.

In samenwerking met de pilotenopleiding European Pilot Selection and Training (EPST) is in 2012 een onderzoek gestart naar de mogelijkheid of de selectietool die gebruikt wordt in de luchtvaart, ook toepasbaar is bij de selectie van arts-assistenten in Het Oogziekenhuis Rotterdam.

In 2012 hebben meerdere overleggen plaatsgevonden tussen Het Oogziekenhuis en het managementteam van Schiphol Airsite Support. Hierin werd gesproken over onderwerpen als Veiligheidsbewustzijn, Veiligheidscultuur en Juridisering en veiligheid.

Het Oogziekenhuis neemt actief deel aan het veiligheidsnetwerk van de gezamenlijke Rijnmond-ziekenhuizen (SRZ). De ziekenhuizen delen informatie over patiëntveiligheidsuitkomsten, onder andere door middel van een regionale Patient Safety Benchmark. Eind 2012 startten zogenaamde 'friendly audits', waarbij medewerkers van de operatiekamers elkaars ziekenhuizen bezochten.

In samenwerking met TU Delft neemt Het Oogziekenhuis deel aan het project Digital Operating Room Assistant (DORA). Dit project heeft als doel om het patiëntenproces veiliger en efficiënter te maken. Door middel van elektronische herkenning – 'tracing' – wordt voor begeleiders en medewerkers inzichtelijk waar een patiënt zich in het operatieve proces bevindt. Op basis hiervan kan door reductie van onnodige wachttijd, de doorlooptijd worden verbeterd, de patiënttevredenheid worden verhoogd en de kans op menselijke fouten worden verkleind.

In samenwerking met Vertigo Games, het Grafisch Lyceum en TU Delft en gefinancierd door de Rotterdam Media Commission, is een 'serious safety game' ontwikkeld. Hierin worden artsen en medewerkers van de operatiekamers in een game met de nodige 'fun' uitgenodigd te werken met veiligheidsprotocollen.

Veel netvliespatiënten hebben na hun operatie nog vragen over de aandoening, de operatie en de leefregels. Dit blijkt uit patiëntvervalsundersoeken en post-operatieve vragen die via de oogarts, e-mail en telefonische helpdesk zijn binnengekomen. Om hier op in te spelen is in 2012 een digitale checklist ontwikkeld, waardoor de patiënt zelf kan controleren of hij gaandeweg het behandeltraject alle informatie ontvangen en begrepen heeft (patient empowerment). De checklist wordt in de vorm van een applicatie op een iPad aangeboden, die zij op de dag van operatie mogen gebruiken. Het uiteindelijke doel is om op deze manier het zorgpad vorm te geven.

In 2012 is een workshop gegeven door Prof. John Øvretveit en een symposium georganiseerd onder leiding van Prof. Sydney Dekker: 'blame free of met de billen bloot'. Op beide bijeenkomsten zijn leidinggevend, bestuurders, veiligheidscoördinatoren en medisch personeel uit Het Oogziekenhuis en de regio uitgenodigd om te leren over veiligheid en kennis uit te wisselen. Daarnaast is Het Oogziekenhuis Rotterdam op verschillende nationale en internationale

Verrichting van een cataractoperatie

Medewerkers opgeleid via e-learningmodules

WAEH-meeting in Zuid-Korea

Winnaar Oogzorgnetwerk Partnerprijs

bijeenkomsten uitgenodigd om de resultaten van kwaliteits- en veiligheidsprojecten te presenteren. Zo is een bijdrage geleverd aan de ISQua conferentie in Geneve, het Symposium Klinisch Leiderschap in Brussel, het NHS Congres in Londen en op de Asean Ophthalmology Forum in Ho Chi Minh City. Tijdens de nationale Patiënt Veiligheidsweek hebben beleidsadviseurs Veiligheid twee workshops verzorgd op het SRZ symposium 'Samen sterk, patiëntveiligheid in regionaal perspectief'.

2.3 Scholing en training

In 2012 heeft Het Oogziekenhuis een opleidingscentrum geopend tegenover het ziekenhuis op Schiedamse Vest 93. Er is een trainingsruimte met computers waar medewerkers afgelopen zomer geschoold werden om te kunnen werken met het ingescande patiëntendossier. Ook is er een trainingsruimte beschikbaar voor diverse opleidingen. Voor de scholing van voorbehouden handelingen kan hier een skillslab ingericht worden.

Voor nieuwe medewerkers is een nieuw verplicht introductieprogramma gelanceerd dat drie dagen duurt. Ook volgen alle nieuwe medewerkers die patiëntencontact hebben met ingang van 2012 het trainingsprogramma Eye Care Air, geënt op de training van de 'cabin crew' van de KLM met elementen van bejegening en veiligheid.

Voor alle medewerkers van het KinderOOGcentrum zijn trainingen georganiseerd, waaronder teambuildingsactiviteiten en een cursus 'Omgaan met kinderen en hun ouders' in samenwerking met het Sophia Kinderziekenhuis.

Er zijn in 2012 diverse nieuwe e-learningmodules ontwikkeld. De theorie van Basic Life Support kan via e-learning gevolgd worden en onder de noemer 'EYE-learning' zijn de Leergang Oogheelkunde (voor medisch geschoold personeel) en de Wegwijs in de Oogheelkunde (voor niet-medisch geschoold personeel) nu volledig beschikbaar in het ZO!-plein, de digitale leeromgeving van Het Oogziekenhuis.

In 2012 hebben de oogartsen van het Cataractcentrum uitgebreid onderwijs gegeven aan de cataractverpleegkundigen. Zij zijn onderwezen over de indicaties voor een cataractoperatie, de verschillende stappen van de operatie en het voorkomen en behandelen van preoperatieve en postoperatieve complicaties. De verpleegkundigen raakten beter betrokken bij de operaties, waardoor zij beter kunnen ondersteunen bij complicaties op de operatiekamer en patiënten met klachten na de operatie, beter te woord kunnen staan.

2.4 Internationale kennisuitwisseling

Internationale kennisuitwisseling tussen oogziekenhuizen wereldwijd zorgt voor inspiratie en innovatie, niet alleen op medisch vlak, maar ook organisatorisch. Om dit mogelijk te maken is in 1994 op initiatief van Het Oogziekenhuis de European Association of Eye Hospitals (EAEH) opgericht. In 2007 is in Rotterdam de World Association of Eye Hospitals (WAEH) opgericht. Daarnaast is Het Oogziekenhuis het eerste niet Amerikaanse oogziekenhuis dat lid werd van de American Association of Eye and Ear Centers of Excellence (AAEECE). Het doel van deze internationale verenigingen van oogziekenhuizen is het stimuleren van de internationale samenwerking, het delen van 'best practices' en het uitwisselen van medewerkers.

In 2012 vonden frequent internationale uitwisselingen plaats tussen medische professionals. Oogartsen van Het Oogziekenhuis participeren intensief in congressen, symposia en bilaterale uitwisselingen in hun superspecialisatie. Op deze wijze is het ziekenhuis in staat 'frontrunner' te zijn en te blijven ten aanzien van medisch oogheekundige innovaties.

Net als in voorgaande jaren heeft Het Oogziekenhuis deelgenomen aan de jaarlijkse vergadering van de WAEH. In 2012 vond deze plaats in Kim's Eye Hospital in Seoul en Rutnin Eye Hospital in Bangkok.

In 2012 hebben diverse internationale uitwisselingen van medewerkers plaatsgevonden. In maart zijn twee oogartsen van Het Oogziekenhuis op bezoek geweest bij het St. Erik Eye Hospital te Stockholm in verband met het toepassen van topicale anesthesie. In april is de ziekenhuis-hygiëniste van Het Oogziekenhuis samen met haar internationale collega's op bezoek geweest bij het Moorfields Eye Hospital te Londen en heeft een team van acht mensen uit het Moorfields Eye Hospital tevens in april een tegenbezoek gebracht aan een partner van Het Oogzorgnetwerk; het Sint Franciscus Gasthuis te Rotterdam om de Surgicube 'in actie' te zien. De teamleider van de verpleegafdeling is op bezoek geweest in het Moorfields Eye Hospital om informatie uit te wisselen over het zorgpad voor dagpatiënten.

2.5 Het Oogzorgnetwerk

Het Oogzorgnetwerk is een groeiend landelijk netwerk van oogheekundige afdelingen (partners) met een centrale serviceorganisatie. De kracht van Het Oogzorgnetwerk ligt in de combinatie van lokaal ondernemerschap en landelijke standaardisatie waarbij best practices worden toegepast.

In 2012 is Het Oogzorgnetwerk uitgebreid met het Beatrixziekenhuis uit Gorinchem; de vijftiende samenwerkingspartner. De samenwerking met optiekwinkels is in 2012 ook verder uitgebreid. Aan het einde van het jaar hadden 98 optiekwinkels en ruim 200 deelnemers het Opticien-Zorgcertificaat.

De inkoopcombinatie kan voor 2012 wederom van een succesvol jaar spreken. In totaal zijn zes nieuwe contracten afgesloten of verlengd.

In 2012 is voor de derde maal de Oogzorgnetwerkbenchmark uitgegeven. Voor de eerste keer zijn naast een vergelijking op productiegegevens ook vergelijkingen gemaakt op personele en marktgegevens.

In het handboek worden alle projecten die de adviseurs van de serviceorganisatie ontwikkelen - in samenwerking met partners - beschreven. Op deze manier wordt kennis gedeeld en is het voor het hele netwerk mogelijk van elkaar te leren. Het handboek draagt bij aan het realiseren van een gestandaardiseerde 'Oogzorgnetwerkbrede werkwijze'.

Op 5 november 2012 vond in Utrecht de jaarlijkse Partnerraad plaats, waarvoor per partner-ziekenhuis een lid van de Raad van Bestuur en een oogarts werden uitgenodigd.

In 2012 zijn acht vakwerkgroepen georganiseerd met uiteenlopende thema's zoals oogdruppelen, inkoop, leidinggeven en zorgadministratie.

Medewerkers van het IJssellandziekenhuis, het Sint Franciscus Gasthuis en de Reinier de Graaf Groep hebben in 2012 met succes de scholing voor het assisteren bij cataractchirurgie afgerond. Deze scholing is tot stand gekomen door samenwerking van Het Oogzorgnetwerk, Het Oogziekenhuis Rotterdam en de ziekenhuizen zelf. Zo hebben de medewerkers onder andere stage gelopen in Het Oogziekenhuis en een les over steriliteit en hygiëne gevolgd.

2.6 OOGbussen

Vanaf 2008 bieden Het Oogziekenhuis en Het Oogzorgnetwerk in samenwerking met zorgverzekeraar CZ, Delta Lloyd en OHRA alle 55-plussers verzekerd bij een van deze zorgverzekeraars, een kort oogonderzoek aan in de OOGbus, zodat eventuele oogaandoeningen vroegtijdig kunnen worden opgespoord en een juist vervolgtraject kan worden ingezet.

Afgelopen jaar heeft de OOGbus haar groei van het laatste kwartaal in 2011 kunnen vasthouden. De bezettingsgraad voor de OOGbus is geëindigd op 106% ten opzichte van haar maximale capaciteit (vijf dagen in de week) en 118% ten opzichte van de begroting. In 2012 zijn in totaal 39.786 mensen gescreend. Deze aantallen zijn bereikt doordat de OOGbus in 2012 vijf dagen per week in bedrijf was en steeds vaker op zaterdag is ingezet om op locatie te screenen.

DSW Zorgverzekeraar neemt sinds augustus 2012 deel. Er zijn reeds 3.539 DSW-verzekerden gescreend.

In 2012 is veel aandacht besteed aan kwaliteitsbewaking. Zowel voor de optometristen als de gastheren is een auditformulier ontwikkeld. Het auditformulier dient als instrument om de werkzaamheden van de optometristen en de gastheren te kunnen beoordelen. Hierbij gaat het hoofdzakelijk om de kwaliteit en klantgerichtheid van de screening. Andere belangrijke onderdelen zijn hygiëne, samenwerking en communicatie met de patiënt.

De OOGbus is projectmatig ingezet bij onder andere partnerziekenhuizen tijdens World Sight Day, de NOG-dagen, de ZieZo beurs, de Rotterdamse Museumnacht en voor partijen zoals het Oogfonds. Deze projectmatige inzet maakt het mogelijk om verschillende doelgroepen te screenen en voorlichting te geven.

Inmiddels zijn 76 mensen werkzaam voor of in de OOGbus. Het speerpunt ligt in 2013 op verdere kwaliteitsbewaking en -verbetering, intensievere samenwerking met huisartsen en oogartsen en verdere groei door participatie van andere zorgverzekeraars. De financiering van de komende jaren is, ondanks het succes, nog een onzekere factor.

2.7 Rotterdams Oogheelkundig Instituut (R.O.I.)

Het Rotterdams Oogheelkundig Instituut (R.O.I.) is het wetenschappelijk onderzoeksinstituut van Het Oogziekenhuis Rotterdam en houdt zich bezig met klinisch onderzoek naar oogheelkundige aandoeningen en naar de organisatie, kwaliteit en veiligheid van de zorg. Het R.O.I. streeft naar

een toonaangevende landelijke positie bij klinisch onderzoek, met de nadruk op multidisciplinair translationeel onderzoek. Daarnaast bouwt het R.O.I. aan een internationaal netwerk met andere onderzoeksinstituten, academische centra, innovatieve bedrijven en andere stakeholders. Het R.O.I. heeft haar positie als klinisch wetenschappelijk oogheelkundig onderzoeksinstituut in 2012 verder kunnen uitbouwen. In 2012 zijn alle werkprocessen voor klinisch onderzoek in kaart gebracht en 48 publicaties en twee promoties gerealiseerd. Verder is in overleg met Het Oogziekenhuis nieuw gezondheidszorgonderzoek opgezet rondom het thema Kwaliteit. Onderzoek van de Imaging groep kan de komende vier jaar doorgang vinden door de toekenning van een ZonMw Topsubsidie en een STW research grant. Na een belangrijke bijdrage aan de oprichting van het R.O.I. geleverd te hebben, is Drs. G.S. Baarsma in 2012 als wetenschappelijk directeur van het R.O.I. opgevolgd door Dr. W.A. van den Bosch.

De komende jaren is er aandacht nodig voor databeheer, projectadministratie en voor het borgen van de kwaliteit van processen in de samenwerking tussen R.O.I. en andere betrokkenen. Daarnaast blijft het noodzakelijk om voldoende financiële middelen te verwerven om het onderzoek in de toekomst verder te kunnen uitbouwen.

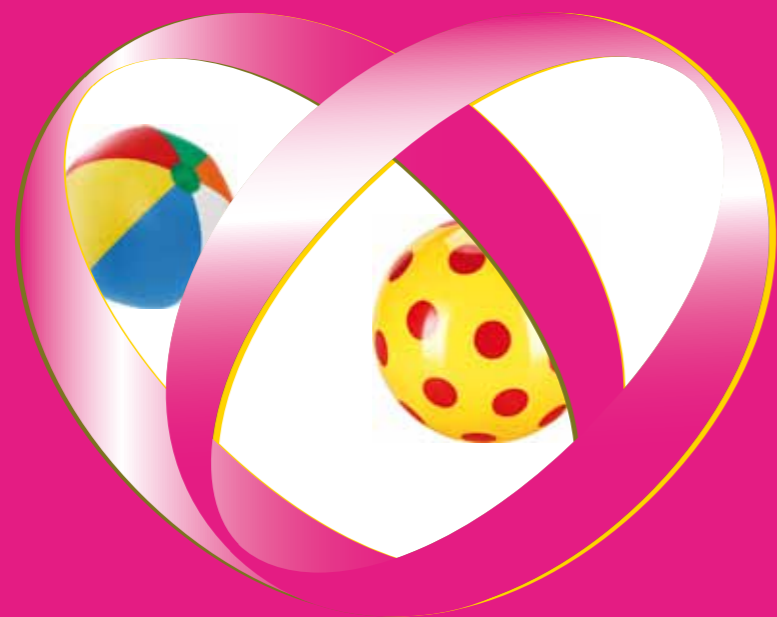
2.8 Oogziekenhuis Focuskliniek

2012 is voor de Focuskliniek qua omzetontwikkeling een lastig jaar geweest. Daarom lag de concentratie op het vergroten van het marktaandeel in een krimpende markt. De organisatie heeft zich ontwikkeld van een intern naar een meer extern gerichte organisatie.

Op de wekelijkse Quickscanavonden kunnen potentiële klanten aansluitend op hun werkdag terecht. Ook de informatieavonden werden in 2012 gecontinueerd en goed bezocht. In verband met het 20-jarig jubileum van Oogziekenhuis Focuskliniek is in de jubileumweek een aantal acties uitgevoerd, waarbij vergroting van de naamsbekendheid en de samenwerking in de regio met onder andere aangesloten optiekzaken voorop stonden. Een congres, opvallende afbeeldingen van brilmonturen op het trottoir en een interview op Radio Rijnmond zijn hiervan voorbeelden. In Den Haag is Beter Zien als eerste optiekzaak in die regio toegetreden tot het Optometristen Collectief Rijnmond. Daarmee komt het totaal aantal Quickscanlocaties op 21.

Oogziekenhuis Focuskliniek heeft in 2012 haar assortiment uitgebreid. Naast gestandaardiseerde laserbehandelingen worden nu ook tailor-made behandelingen aangeboden, om zo in te spelen op de vraag in de markt. Om een groter afzetgebied te creëren heeft de Focuskliniek ook de ICL-lenzen toegevoegd aan het lenzenpakket.

In 2012 is het team uitgebreid met de komst van Drs. B.L.M. Zijlmans. Hij concentreert zich naast Refractive Lens Exchange (RLE) met name op lensoperaties met de nieuwe ICL-lens.

Spreken met je Hart

Angstreductie, het centrale thema van Het Oogziekenhuis, diende als uitgangspunt voor de realisatie van het KinderOOGcentrum waaraan sinds 2008 is gewerkt. Op 28 november 2012 werd het KinderOOGcentrum tegelijk met de afdeling Beeld & Functieonderzoek feestelijk geopend door 50 kinderpatiëntjes en burgemeester Ing. A. Aboutaleb. De oogheekundige topzorg voor kinderen tot en met 14 jaar is met het in gebruik nemen van het KinderOOGcentrum geconcentreerd op één fysieke locatie in Het Oogziekenhuis, waarbij kinderen en ouders zich veilig en op hun gemak voelen.

In 2012 ontvingen alle kinderoogartsen, orthoptisten en spreekuurassistenten aanvullende scholing op het gebied van kindgerichtheid. Ook zijn intervisiebijeenkomsten georganiseerd met artsen en anesthesiologen, onder leiding van een klinisch psycholoog van het Sophia Kinderziekenhuis. In samenwerking met Ineke van Ginneke en Marijke van der Wijst werd in het KinderOOGcentrum kunst opgehangen van verschillende jonge kunstenaars. Beelden die kinderen ontspannen en afleiden in afwachting van hun onderzoek of behandeling.

3 Met het OOG op 2012

Het Oogziekenhuis Rotterdam blijft zich onderscheiden. Het ziekenhuis is niet alleen gespecialiseerd in oogheelkunde en loopt hierin voorop, maar staat ook bekend om haar innovatieve projecten en maatschappelijke betrokkenheid. Zo organiseert het ziekenhuis wetenschappelijke symposia, de 'Quality Week', kunstrondleidingen en neemt zij jaarlijks deel aan de Museumnacht.

- 3.1 **Beatrixziekenhuis 15e partner Het Oogzorgnetwerk (januari 2012)** De oogheelkundige afdeling van het Beatrixziekenhuis in Gorinchem, onderdeel van de Rivas Zorggroep, is op woensdag 11 januari toegetreden tot Het Oogzorgnetwerk. Het ziekenhuis en de oogartsen zien de toetreding tot dit netwerk als een belangrijke stap in de continuïteit van kwalitatief hoogstaande oogheelkundige zorg in de regio.
- 3.2 **50.000e patiënt maakt gebruik van de parkeerservice (januari 2012)** De heer Ing. Ahmed Aboutaleb, burgemeester van Rotterdam, feliciteerde 20 januari hoogstpersoonlijk de 50.000e patiënt die gebruik maakte van de parkeerservice van Het Oogziekenhuis Rotterdam. De service wordt sinds 2008 aangeboden, waarbij patiënten en begeleiders voor de deur uit kunnen stappen en een chauffeur van Jeeves de auto voor hen parkeert. Deze service is onderdeel van de angstreductiefilosofie. De patiënt ervaart luxe en is verlost van parkeerstress. Tevens ervaart de buurt een verbetering van de parkeergelegenheid.
- 3.3 **15^e Rotterdams Glaucoom-symposium (februari 2012)** Op zaterdag 11 februari 2012 vond voor de vijftiende maal in Rotterdam het traditionele glaucoom-symposium plaats. De belangstelling was opnieuw groot met ruim 150 oogartsen, artsen in opleiding en optometristen. Sprekers als David Friedman (USA), Jeffrey Liebmann (USA) en Winifred Nolan (UK) zorgden voor een boeiende en leerzame dag. Initiatiefnemer van dit jaarlijkse, inmiddels één van de grootste oogheelkundige symposia in Nederland, is prof. dr. Hans Lemij.
- 3.4 **Positieve beoordeling door MediRisk en IGZ (februari 2012)** In de week van 20 februari bezochten zowel schadeverzekeraar MediRisk als de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) Het Oogziekenhuis Rotterdam. Beide organisaties beoordelen de patiëntveiligheid in Het Oogziekenhuis en de concrete resultaten van eerder uitgevoerde acties. Zowel IGZ als MediRisk constateerden, op basis van de documentatie en interviews met artsen en medewerkers, een ver doorgevoerd veiligheidsdenken en -handelen. Verbeterpunt is het structureel vastleggen van doelen en het meten en presenteren van resultaten.
- 3.5 **Museumnacht (maart 2012)** De 11e Rotterdamse Museumnacht had het thema 'Smaak'. In Oogziekenhuis Focuskliniek, Het Oogziekenhuis en Visio werden diverse activiteiten georganiseerd. Het was een succesvolle gezellige avond met maar liefst 1.000 bezoekers. In het OOGcafé konden bezoekers genieten van de swingende salsaband Salsa Prone. In de Knipoog toonden kunstenaars Hanneke Adelaar en Marieke de Lorijn (Marsprine) hun (eetbare) kunst. De workshop 'oogarts voor een half uur' was de grootste trekpleister van de avond en wie zijn of haar ogen wilde laten checken kon zich melden bij de OOGbus. Tenslotte trok de Focuskliniek veel aandacht met het blind wijnproeven en de band Equal.
- 3.6 **Internationale Glaucoomweek (maart 2012)** Van zondag 11 tot en met zaterdag 17 maart vond de Internationale Glaucoomweek plaats. Ter gelegenheid van deze week werden in Het Oogziekenhuis Rotterdam diverse activiteiten georganiseerd om aandacht te vestigen op glaucoom, een chronische oogaandoening die blijvend schade veroorzaakt aan de oogzenuw. In de Knipoog konden bezoekers hun ogen laten controleren op glaucoom en konden zij terecht bij de Glaucoomvereniging voor een oogdruppelinstructie en voorlichting over glaucoom.

50.000* gebruiker van de parkeerservice

Dienstkleding genomineerd voor Corporate Fashion Award

Kinderen verkleed als oogarts tijdens de Quality Week

Gratis vuurwerkbrillen uitdelen op basisschool 't Landje

3.7 Eye-Care-Loop (april 2012)

Op zondag 15 april 2012 hebben 45 lopers, medewerkers van Het Oogziekenhuis Rotterdam met familie en vrienden, in een sponsorloop voor de Eye Care Foundation (ECF) de 5 of 10 km afstand van de ABN AMRO Marathon Rotterdam gelopen. Via persoonlijke sponsoracties hebben de lopers in totaal € 1.932,- opgehaald voor apparatuur voor oogkampen van het Mechi Eye Hospital in Nepal.

3.8 Nominatie Corporate Fashion Award (april 2012)

De dienstkleding van Het Oogziekenhuis Rotterdam is in 2012 genomineerd voor de Corporate Fashion Award in de categorie Health & Care. Op 18 april vond de uitreiking plaats in Ahoy. Tijdens een spetterende show met een diner werd onze dienstkleding gepresenteerd op de catwalk. Helaas viel Het Oogziekenhuis net niet in de prijzen.

3.9 Focusgroep met Gravespatiënten (juni 2012)

Op donderdag 14 juni vond in Het Oogziekenhuis Rotterdam een focusgroep plaats met elf patiënten die in het afgelopen jaar zijn behandeld voor de ziekte van Graves. Tijdens deze bijeenkomst konden de patiënten hun mening geven over de zorgverlening in Het Oogziekenhuis. Dit deden zij aan de hand van een lijst met vooraf geselecteerde gespreksonderwerpen. De bijeenkomst werd geleid door een onafhankelijke gespreksleider. De informatie uit de focusgroep wordt door Het Oogziekenhuis gebruikt om de zorg verder te verbeteren en meer patiëntgericht te kunnen werken.

3.10 Oogzorgnetwerkdag (september 2012)

Op 27 september vond voor de achtste maal de Oogzorgnetwerkdag plaats. Het thema van dit jaar was 'In the picture' en werd dan ook op de passende locatie het Filmhuis Lantaren Venster georganiseerd. Het programma was divers: van plenaire activiteiten en afwisselende presentaties tot interactieve sessies. Op de informatiemarkt konden de samenwerkingspartners kennis uitwisselen. Dit jaar is de Oogzorgnetwerk Partnerprijs toegekend aan de Reinier de Graaf Groep. Zij ontvingen als trotse winnaar een kunstwerk van Wim Heesakkers.

Tijdens de dag is € 1.500,- ingezameld voor het project 'Restoring the light'. Een project van een Chinese oogarts die met een eigen mobiele oogpraktijk langs afgelegen bergdorpen rijdt, om kansarme patiënten te kunnen behandelen.

3.11 Quality Week (oktober 2012)

Van 8 tot en met 12 oktober vond voor de zesde keer de Quality Week plaats voor medewerkers en patiënten. Hierbij stond het thema 'Met Hoofd en Hart' de gehele week centraal. Patiënten konden een speciale stempelroute lopen waarbij zij bij elk checkpunt informatie kregen over een onderdeel van het behandeltraject. Tevens liepen medewerkers, maar ook de Raad van Bestuur, met de EYE-tender elke dag in de wachtruimtes om koffie of thee met een koekje aan te bieden. Kinderen konden meedoen aan een smoelenwedstrijd, werden voorgelezen tijdens de voorleesmiddag en konden op de foto als een echte dokter in een doktersjas.

3.12 Wetenschapsdag (oktober 2012)

Een vast onderdeel van de Quality Week is de jaarlijkse wetenschapsdag. Deze dag is bedoeld voor oogartsen, oogartsen in opleiding, onderzoekers, optometristen en orthoptisten. Het thema van dit jaar was 'Opleiding en R.O.I.', waarbij 's ochtends de nieuwe manier van opleiden centraal stond. Oogartsen vanuit het Amphia Ziekenhuis in Breda en de VU in Amsterdam, alsmede een onderwijsdeskundige uit het St. Elisabeth Ziekenhuis in Tilburg waren aanwezig om hun

ervaringen te delen over het bewerkstelligen van vernieuwing. In de middag werden er onderzoeksprojecten gepresenteerd door het R.O.I. en de Medische Staf.

3.13 Introductie herinneringsservice (oktober 2012)

Het Oogziekenhuis Rotterdam is in oktober gestart met het herinneren van patiënten aan hun afspraak. Patiënten ontvangen twee of drie dagen voor hun afspraak een korte herinnering door middel van een telefonisch ingesproken bericht of een SMS.

3.14 World Sight Day (oktober 2012)

In het kader van World Sight Day 2012 zijn drie partners van Het Oogzorgnetwerk verrast met een flashmob in en voor hun ziekenhuis: het Flevoziekenhuis in Almere, het Antonius Ziekenhuis in Sneek en het Westfriesgasthuis in Hoorn. Popkoor Puur Zang enzo bracht onder leiding van dirigent Arjen Heijboer een speciale versie van 'I Can See Clearly Now' ten gehore.

3.15 Openingsweek KinderOOGcentrum (november 2012)

In november 2012 zijn na jarenlange voorbereiding en een jaar lang verbouwen het KinderOOG-centrum en de afdeling Beeld- & Functieonderzoek officieel geopend. Ter gelegenheid van de opening zijn gedurende een week meerdere activiteiten georganiseerd.

Op woensdag 28 november hebben zestig kinderen onder leiding van oogarts Dr. M. Tjon Fo Sang meegedaan aan een onderzoek naar 3D-zien. De kinderen mochten een 3D-film bekijken in de bioscoop Cinerama. Er werden kinderen gevraagd met scheelzien, luie ogen en brillen, omdat het nog niet eerder was onderzocht of kinderen met een oogprobleem wel of niet naar een 3D-film kunnen kijken.

Op woensdag 28 november heeft de officiële opening plaatsgevonden. Burgemeester Ing. A. Aboutaleb, oogarts Drs. J.T.H.N. de Faber en kinderboekenschrijfster Bibi Dumon Tak hebben op feestelijke wijze de 'muur' van ballonnen doorgeprikt, waarna het KinderOOGcentrum bezocht kon worden.

Op vrijdag 30 november vond het jaarlijkse symposium voor jeugdgezondheidsartsen en consultatiebureauartsen uit de regio Rotterdam plaats.

3.16 Vuurwerkcampagne (december 2012)

Al enkele jaren besteden Het Oogzorgnetwerk en Het Oogziekenhuis Rotterdam in samenwerking met Vuurwerkpreventie, Nederlands Oogheelkundig Gezelschap, Nederlandse Unie van Optiekbedrijven en het Oogfonds aandacht aan de promotie van het dragen van een vuurwerkbril. Om de campagne kracht bij te zetten en het belang van het dragen van de vuurwerkbril duidelijk te maken, is in 2012 een digitale vuurwerklesbrief voor basisscholen ontwikkeld die gratis te downloaden is. Mede door de lancering van de lesbrief in november en de aankondiging van de Rotterdamse burgemeester Ing. A. Aboutaleb dat alle basisschoolkinderen in zijn gemeente een gratis vuurwerkbril zouden krijgen, ontstond grote mediabelangstelling voor de vuurwerkbril. Ook de Oogzorgnetwerkpartners hebben dit jaar weer Firegoogs vuurwerkbrillen ontvangen, zodat zij op hun eigen polikliniek oogheelkunde de brillen onder de aandacht konden brengen.

Ademhalen door je Longen

Het NIAZ (Nederlands Instituut voor Accreditatie in de Zorg) heeft Het Oogziekenhuis in 2009 voor het eerst geaccrediteerd volgens de NIAZ-normen. Door middel van de accreditatie toont Het Oogziekenhuis aan dat zij volgens landelijke richtlijnen en normen kwalitatief goede zorg levert. Voor medewerkers betekent dit onder andere dat zij werken volgens afspraak met betrekking tot opleidingen, trainingen, medicatieveiligheid, voorbehouden handelingen en het vastleggen van protocollen.

Op 8 oktober 2012 deden bijna 100 medewerkers mee aan de sportieve kick-off van de NIAZ-heraccreditatie. Tijdens de symbolische warming-up werd kort maar fanatiek gesport. De warming-up eindigde met het officiële startschot, gegeven door Frans Hiddema van de Raad van Bestuur.

In november vergeleken interne auditteams de in de praktijk aangetroffen kwaliteit met de NIAZ-normen en de doelen van de organisatie. Op basis van het auditbezoek in juni 2013 hopen we de heraccreditatie van het NIAZ te ontvangen.

4

Financiën

Voor 2012 was een sluitende begroting opgesteld met een positief en geconsolideerd eindresultaat van € 2.117.000. Uiteindelijk is 2012 afgesloten met een positief resultaat van € 2.240.000.

4.1

Geconsolideerd resultaat

Dit resultaat is te onderscheiden in de collectief gefinancierde zorgactiviteiten van Het Oogziekenhuis en overige activiteiten.

Het resultaat over 2012 is als volgt samengesteld:

(x € 1.000)	2012			2011		
	Ziekenhuis	Overige activiteiten	Totaal	Ziekenhuis	Overige activiteiten	Totaal
Opbrengsten	35.766	9.043	44.809	33.073	6.107	39.180
Kosten en belasting	34.789	7.780	42.569	33.068	5.847	38.915
Netto resultaat (na belastingen)	977	1.263	2.240	5	260	265

Geconsolideerde resultatenrekening 2012

	2012	2011
	€	€
Bedrijfsopbrengsten		
- Wettelijk budget voor aanvaardbare kosten Zvw-zorg	1.196.575	15.246.910
- Niet-gebudgetteerde zorgprestaties (exclusief DBC's/DBC-zorgproducten A- en B-segment)	6.258.865	4.087.009
- Omzet DBC's / DBC-zorgproducten B-segment	26.010.086	13.299.024
- Omzet DBC's / DBC-zorgproducten A-segment	2.816.909	0
- Opbrengsten uit hoofde van te verrekenen transitiebedrag medisch specialistische zorg	687.038	0
- Honorariumopbrengsten vrijgevestigd medisch specialistische zorg declareren	70.821	85.571
- Subsidies	4.629.079	4.304.030
- Overige bedrijfsopbrengsten	3.139.640	2.156.828
Som der bedrijfsopbrengsten	44.809.013	39.179.372
Bedrijfslasten		
- Personeelskosten	23.648.181	20.618.607
- Honorariumkosten vrijgevestigd medisch specialistische zorg declareren	86.650	0
- Afschrijvingen op materiële vaste activa	2.788.035	2.581.065
Overige bedrijfskosten	15.824.761	15.435.764
Som der bedrijfslasten	42.347.627	38.635.436
Bedrijfsresultaat	2.461.386	543.936
Financiële baten en lasten	-221.591	-279.065
Resultaat boekjaar	2.239.795	264.871

Geconsolideerde balans per 31 december 2012

[na resultaatbestemming]

	31-dec-12	31-dec-11
	€	€
Activa		
Vaste activa		
Materiële vaste activa	16.064.289	14.498.946
Financiële vaste activa	655.758	330.156
Totaal vaste activa	16.720.047	14.829.102
Vlottende activa		
Vorraden	172.027	292.391
Onderhanden projecten uit hoofde van DBC's/ DBC-zorgproducten	1.548.019	5.712.182
Vorderingen uit hoofde van transitierегeling	687.038	0
Overige vorderingen	9.027.160	9.222.401
Effecten	590.638	0
Liquide middelen	5.135.036	3.166.134
Totaal vlottende activa	17.159.918	18.393.108
Totaal activa	33.879.965	33.222.210
Passiva		
Eigen vermogen		
Kapitaal	45	45
Collectief gefinancierd gebonden vermogen	6.426.846	5.157.803
Niet-collectief gefinancierd vrij vermogen	2.011.018	1.040.266
Totaal eigen vermogen	8.437.909	6.198.114
Voorzieningen	2.602.769	2.353.519
Overige voorzieningen		
Langlopende schulden	4.250.000	5.500.000
Kortlopende schulden (ten hoogste 1 jaar)		
Schulden uit hoofde van financieringsoverschot	4.243.668	6.448.870
Overige kortlopende schulden	14.345.619	12.721.707
Totaal passiva	33.879.965	33.222.210

4.3 Saldo 2012

Het positieve resultaat over 2012 heeft tot een aanzienlijke versterking van het eigen vermogen geleid. De solvabiliteit als percentage van het eigen vermogen ten opzichte van het balanstotaal, is toegenomen van 19% (ultimo 2011) naar 25% per 31 december 2012. Hiermee voldoet Het Oogziekenhuis ruimschoots aan de intern en binnen de sector gestelde norm van 20%.

In 2012 zijn de verbouwingen rondom het KinderOOGcentrum en de afdeling Beeld & Functie-onderzoek afgerond. De investeringen in 2012 hebben dan ook deels in het teken van deze verbouwingen gestaan. Daarnaast heeft Het Oogziekenhuis in 2012 geïnvesteerd in digitalisering van het patiëntendossier, hetgeen in 2013 volledig in gebruik genomen moet worden. De beeldenbank, de digitalisering van bestaande dossiers en de digitalisering van het actuele werkdossier vormen de kern van deze investeringen. Deze investeringen leveren efficiencywinst op, vergroten de veiligheid en ondersteunen de medisch specialist en overige zorgverleners in het zorgproces van de patiënt.

Het Oogziekenhuis heeft in 2012 bij het WFz een borgingsverzoek van € 6,5 miljoen ingediend. In 2013 is hier goedkeuring op ontvangen. Het Oogziekenhuis heeft het voornemen om onder WFz-borging een langlopende financiering aan te trekken voor de aanschaf van het naastgelegen pand aan de Schiedamse Vest 160 en het realiseren van de OOGbrug tussen beide panden.

4.4 Kerngegevens

In 2012 zijn er in totaal 103.703 zorgtrajecten geopend en 57.350 zorgtrajecten gesloten.

Afgelopen jaar is het aantal personeelsleden van Het Oogziekenhuis gestegen van 386 fte in 2011 naar 398 fte in 2012.

Voelen met je Huid

Het herkennen en erkennen van de patiënt, precies zoals hij is met al zijn angsten en emoties, daar draait het om binnen het Eye Care Air-programma. Uit onderzoek blijkt dat de keuze voor een zorgaanbieder vaak gaat om gevoel. Het Eye Care Air-programma is een meerjaren cultuurprogramma rondom gastvrijheid, omgaan met angsten van patiënten, veiligheid en teamontwikkeling.

Het eerste Eye Care Air-jaar met de thema's 'gastvrijheid' en 'omgaan met angsten van patiënten' is in 2012 een vast onderdeel geworden in het inwerkprogramma voor nieuwe medewerkers. Tevens zijn de medewerkers van de nachtspoedeisende hulp, verpleegkundigen, teamcoaches en vrijwilligers getraind. Het tweede Eye Care-jaar met als thema 'veiligheid' is inmiddels bij enkele zorgpadteams gestart.

Het zorgfonds NutsOhra heeft het Eye Care Air-programma eind 2012 subsidie toegekend waardoor het programma verder uitgerold kan worden. In 2012 zijn er in het kader van Eye Care Air 69 trainingsbijeenkomsten verzorgd in Het Oogziekenhuis en bij de Oogzorgnetwerkpartners.

5 De organisatie

Per 31 december 2012

Raad van Bestuur

Dhr. Drs. U.F. Hiddema
voorzitter Raad van Bestuur
 Dhr. Drs. J.C.A. Sol
lid Raad van Bestuur

Directeuren BV's

Stichting Oogziekenhuis Rotterdam

Dhr. R.M. Baljon, MSM
directeur Het Oogzorgnetwerk
 Dhr. Dr. W.A. van den Bosch
wetenschappelijk directeur R.O.I.
 Mw. Dr. N. Dorrestijn
managing director R.O.I.
 Dhr. B. Luyt
commercieel directeur Oogziekenhuis Focuskliniek
 Mw. Drs. A.J.M. Geerards
medisch directeur Oogziekenhuis Focuskliniek

Bestuur Medische Staf

Dhr. Drs. J.T.H.N. de Faber
oogarts, voorzitter
 Dhr. Prof. dr. H.G. Lemij
oogarts, secretaris, vice-voorzitter
 Dhr. Prof. dr. J.C. van Meurs
oogarts, opleider, assessor
 Mw. Drs. B.A. Bak-Barcewska

Raad van Toezicht

Dhr. F.B. Blaisse, voorzitter *
 Dhr. Mr. R.P. Kröner, vicevoorzitter * ***
 Mw. Drs. H.C.F. Bausch ****
 Dhr. Prof. mr. E. Verhulp ***
 Dhr. Drs. S.J. van der Goot **
 Mw. Mr. I. Dezentjé Hamming ****
 Dhr. J. van Breda Vriesman **

* lid Nominatie/renumeratie commissie
 ** lid Audit/financiële commissie
 *** lid Juridische commissie
 **** lid Commissie care

5.1 Managementteam

Dhr. Drs. U.F. Hiddema,
voorzitter Raad van Bestuur
 Dhr. Drs. J.C.A. Sol,
lid Raad van Bestuur
 Dhr. Drs. R.C. Zimmerman
manager P&O, E&F
 Dhr. Drs. A.L. Tee
hoofd Zorglogistieke bedrijfsvoering
 Mw. Drs. I.A.H. Geerts
manager Polikliniek en Diagnostiek
 Dhr. B. Luyt
hoofd OK/Verpleegafdeling, commercieel directeur Oogziekenhuis Focuskliniek
 Dhr. R.M. Baljon, MSM
directeur Het Oogzorgnetwerk
 Mw. Dr. N. Dorrestijn
managing director R.O.I.

5.2 Stafartsen per specialisme

Achtersegmentchirurgie

Dhr. Drs. K. Faridpooya
 Dhr. Drs. E.W. Lindstedt
 Dhr. Prof. dr. J.C. van Meurs
 Dhr. Drs. K.A. van Overdam
 Dhr. Drs. M.A.H. Veckeneer

Acute zorg

Mw. Drs. M. Wefers Bettink-Remeijer

Cataract/Voorsegmentchirurgie

Mw. Dr. L.I. van den Born
 Mw. Drs. O. Creten
 Dhr. Drs. J.T.H.N. de Faber
 Mw. Drs. A.J.M. Geerards
 Dhr. Prof. dr. H.G. Lemij
 Mw. Dr. A.G.J.E. Niessen
 Mw. Dr. L. Remeijer
 Dhr. Dr. N.J. Reus
 Dhr. Drs. J. van Rooij
 Mw. Dr. M. Tjon Fo Sang
 Mw. Drs. L.C. Ugahary
 Dhr. Drs. P.W.T de Waard
 Dhr. Drs. B.L.M. Zijlmans

Corneachirurgie/Uitwendige oogziekten

Mw. Drs. A.J.M. Geerards
 Mw. Dr. L. Remeijer
 Dhr. Drs. J. van Rooij

Echografie

Dhr. Dr. W.A. van den Bosch
 Mw. Drs. M. Wefers Bettink-Remeijer

Electrodiagnostiek

Dhr. Drs. J.T.H.N. de Faber
 Mw. Dr. L.I. van den Born

5.3 Anesthesiologen

Mw. B.A. Bak-Barcewska
 Mw. M. Gorniak
 Dhr. Dr. R. Paelinck
 Dhr. J. Zawadzinski

Glaucoom

Dhr. Prof. dr. H.G. Lemij
 Mw. Dr. A.G.J.E. Niessen
 Dhr. Dr. J. de Vries
 Dhr. Drs. P.W.T. de Waard
Kinderoogheelkunde/Strabologie
 Dhr. Drs. J.T.H.N. de Faber
 Dhr. Drs. R.L.J. van Ruyven
 Mw. Dr. M. Tjon Fo Sang
Neuro-ophthalmologie
 Mw. Drs. J.A.M. van Everdingen
 Mw. Drs. M. Wefers Bettink-Remeijer
Ophthalmogenetica
 Mw. Dr. L.I. van den Born
Oculoplastische chirurgie/Orbitologie
 Dhr. Dr. W.A. van den Bosch
 Dhr. Prof. dr. A.D.A. Paridaens
 Mw. Dr. O. Weijtens
Medische Retina/Diabetes
 Dhr. Drs. G.S. Baarsma
 Mw. Dr. L.I. van den Born
 Dhr. Drs. J.P. Martinez Ciriano
 Mw. Dr. S. Ijzer
 Dhr. Prof. dr. J.C. van Meurs
 Dhr. Drs. T.O.A.R. Missotten
 Mw. Dr. M.E.J. van Velthoven
Uveitis
 Dhr. Drs. G.S. Baarsma
 Dhr. Drs. T.O.A.R. Missotten

Locatie Sint Franciscus Gasthuis

Dhr. Drs. I.M. Gan
 Dhr. Drs. R.L.J. van Ruyven
 Mw. Dr. O. Weijtens

Locatie IJsselland Ziekenhuis

Mw. Drs. O. Creten
 Mw. Dr. H.W. Mensink
 Mw. Drs. L.C. Ugahary

Locatie Havenziekenhuis Rotterdam

Dhr. Drs. J.P. Martinez Ciriano
 Dhr. Drs. T.O.A.R. Missotten

Colofon*Samenstelling en redactie*

Frans Hiddema, voorzitter Raad van Bestuur

Kees Sol, lid Raad van Bestuur

Marsha Vlietman, beleidsadviseur Communicatie

Stephanie Mol, beleidsadviseur Communicatie

Tekstuele bijdrage

Brenda Baan, secretariaat Oogartsenmaatschap

Alexandra Bieren, secretariaat Raad van Bestuur

Jennifer Bras, administratief medewerker Oogziekenhuis Focuskliniek

Maaïke Bremer, beleidsadviseur Veiligheid en Kwaliteit

Martine Brouwer, beleidsadviseur Kwaliteit en Zorgpaden / orthoptist

Minakshi Dwarkasing, beleidsadviseur Finance & Control

Roel van der Heijde, senior beleidsadviseur Opleidingen

Saskia Hilbrants, manager OOGbus

Ilse Nederveen, adviseur Het Oogzorgnetwerk

Ron Ouwens, controller

Dionne Schapers, beleidsadviseur Stafbureau

Marike Schoneveld, senior beleidsadviseur Opleidingen

Jetty Stolte, secretariaat Rotterdams Oogheelkundig Instituut

Lara Vankan, beleidsadviseur Stafbureau

Marloes Versteeg, adviseur Het Oogzorgnetwerk

Maaïke van Zuilen, EAEH/WAEH

Ontwerp

www.ritzen-design-consult.nl

Dit jaarverslag is een uitgave van

Het Oogziekenhuis Rotterdam

Schiedamse Vest 180

3011 BH Rotterdam

Postbus 70030

3000 LM Rotterdam

T +31 (0)10 401 77 77

Websites

www.oogziekenhuis.nl

www.oogzorgnetwerk.nl

www.focuskliniek.nl

www.oogonderzoek-rotterdam.nl

www.oogbus.nl

www.eyehospital.eu

www.swoo-flieringa.nl

oog®

het oogziekenhuis rotterdam

the rotterdam eye hospital
